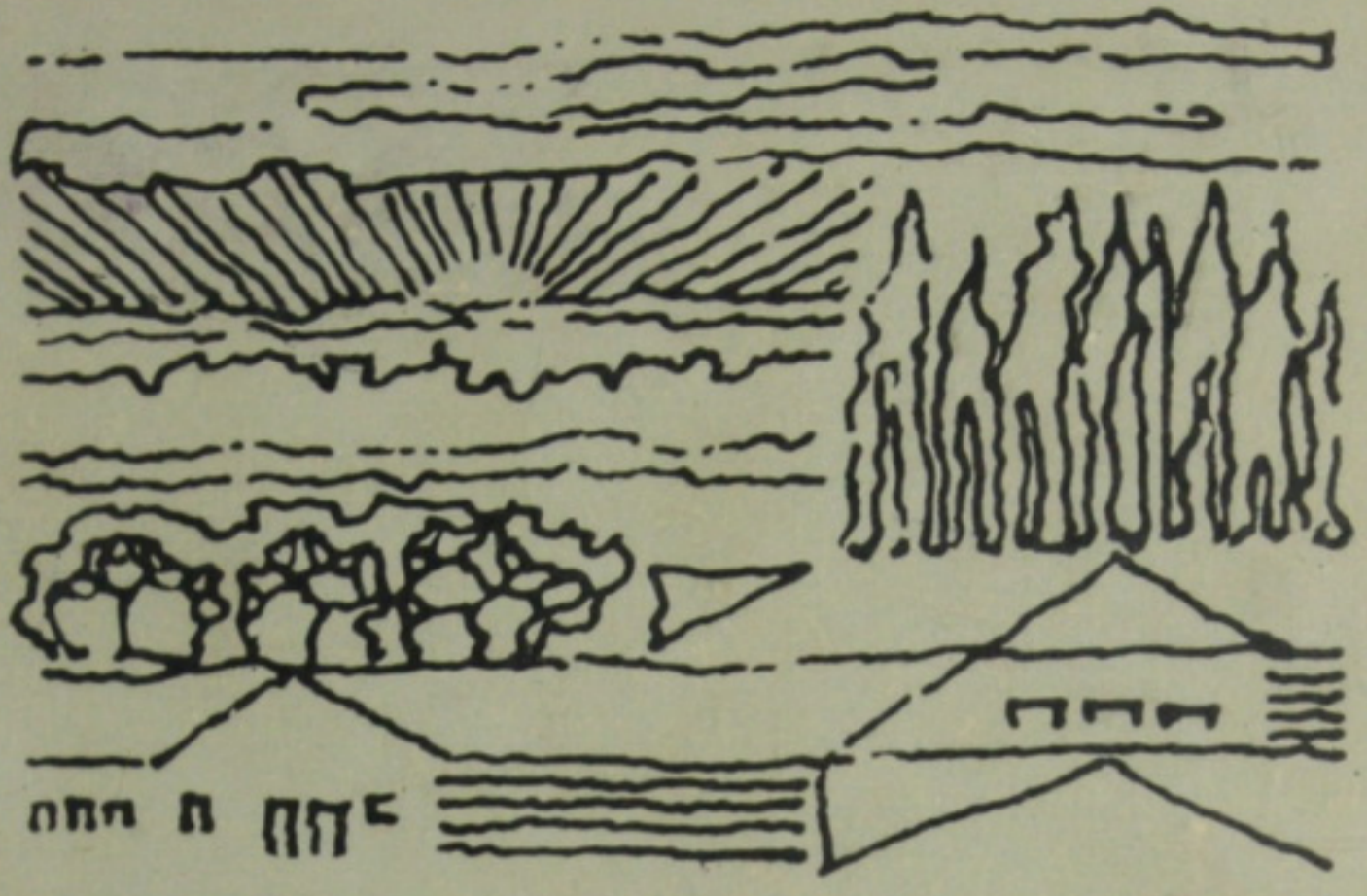
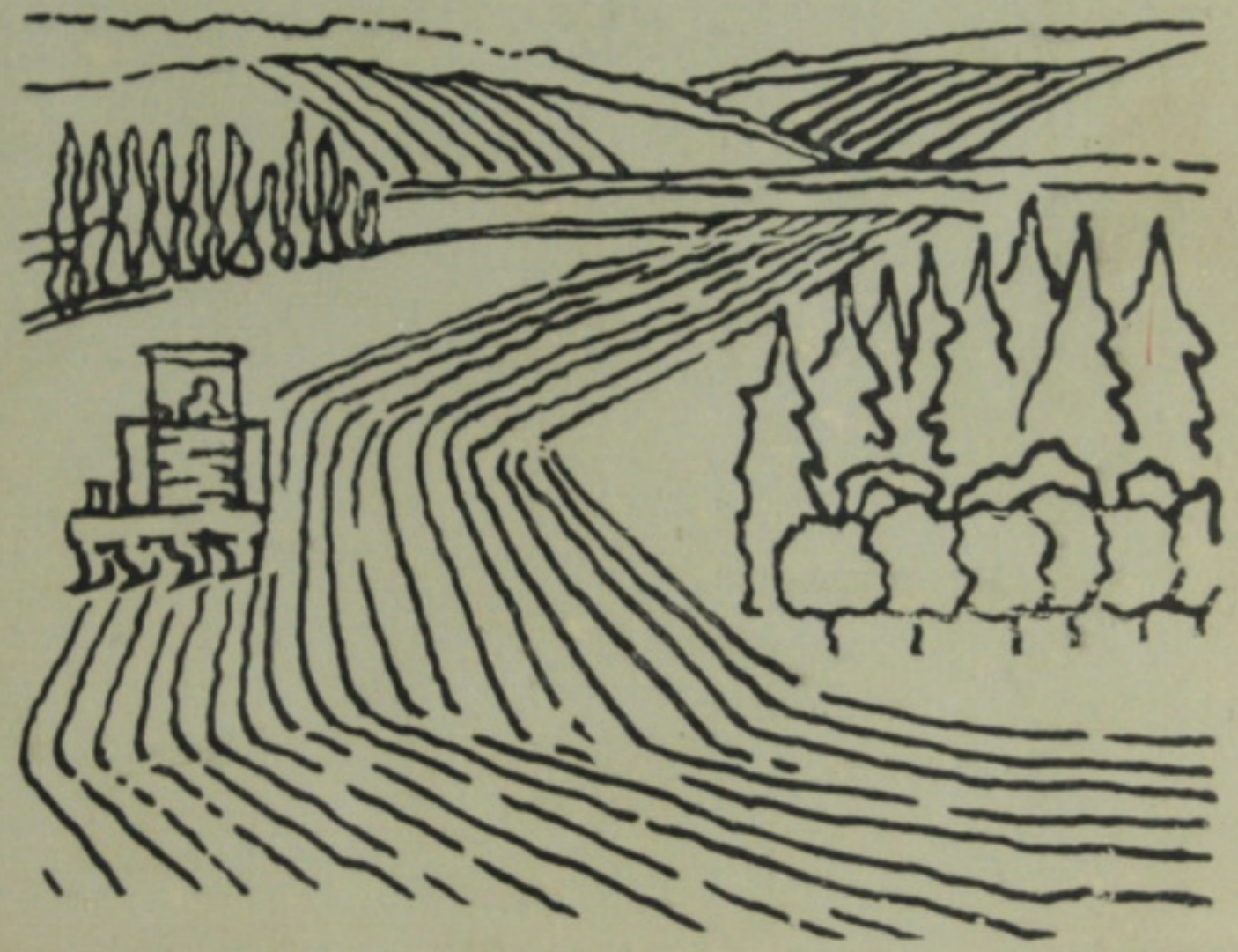

Наум Тихий

ЦІЛЮ ХЛІБ ТВИЙ

Вірші та поема

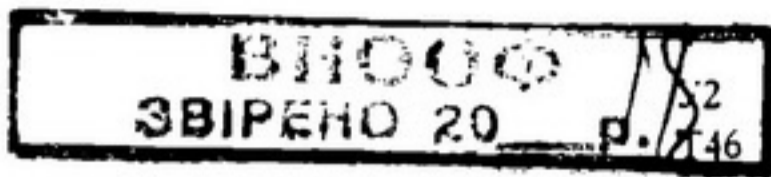

Наум Тихий

ЦІЛУЮ ХЛІБ ТВИЙ

Вірші та поема

Раднський письменник — Київ — 1972

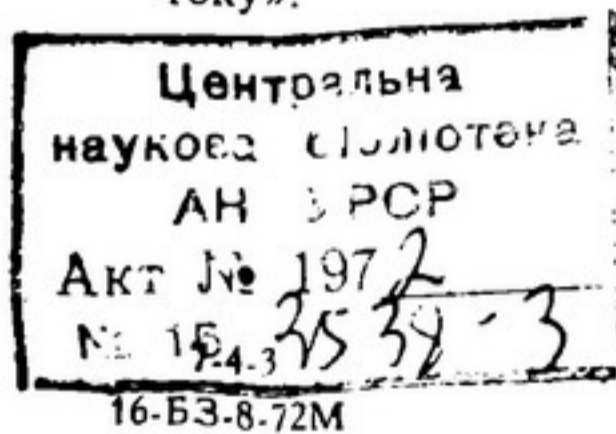

до 201230

Провідна тема нової книжки поезій Н. Тихого—Хліб Життя, за яким мислиться усе дороге й необхідне людині — від насущного щоденного хліба до сонця й зірок над Землею.

Подвиг воїна на полі бою і натхненне зусилля трударя, безсонні ночі матері над колискою дитини і спраглий пошук митця — все це водночас і творення Хліба Життя і внесок у рахунок невідплатного боргу за нього...

До збірки увійшли поезії різного плану — ліричні, ліро-епічні, філософські, а також поема-роздум «Дорога до току».

ОДЕСЬКА ДРУКООФСЕТНА ФАБРИКА

ВІРНИІ (1970–1972)

Цю трель дзвінку
(То ж — сміх,
Дівочий сміх?)

Цього вже не було —
Ні кроків,
Ні пташиних голосів,
Ні сміху
Там, уві сні,
(Чи — в небутті?)
І знов — моє усе!

Спасибі!— (О, скільки
Дарунків разом!)—
Спасибі!

Я відроблю, повір, я відроблю!

Цілую хліб твій,
Життя!

ГІМН РОБОТІ

Не хилюсь над тобою —
Вклоняюсь тобі,
Робото!
Чоло, зрошене потом,
Витру,
І знову вклоняюсь,
і знову...

Щоденна моя обново,
Жадобо, солодка — до муки,
Як бринять біля тебе руки,
Як бринять руки!

Завжди, завжди біля тебе
Цей
у руках

трепет:

В дитинстві — з невміння,
В юності — від нетерпіння,
Від твого під ними горіння
О зрілій порі.
А старістю...

О, як старі

Від туги прощання з тобою,
Від передчуття розлуки

Трепечуть руки,
Робото!

Робото! Робото! Робото!
Довічна тривого й турбото,
Довічна любове
Й одвічна всесильна сило!
Спершу було не слово —
Діло було, діло,
Небесам,
до минущості нашої звиклим,—
Виклик!

Не хилюсь над тобою —
Вклоняюсь тобі,
Робото!
Чоло, зрошене потом,
Витру,
І знову,
І знову вклоняюсь...
Одну —
твою визнаю на землі високість!
Одні—твої визнаю і славлю щедроти!
По хліб та безсонний неспокій,
По безсмертя
палаючі руки свої простягаю
До тебе,
Робото!

Твій голос почути!
Повідай, що в згадці лишилось —
Про все!
Про всіх!
Стільки ж тут походило
Ніг і ніг!
Стільки ж всього переношено
Од воріт,
До воріт,
Відтоді, як в траві запорошеній
Протоптав тебе дід!
По тобі — на поле і з поля —
Чвалали його личаки.
Над тобою — в труні — поволі
Проплив він з двора на гробки...
І знов — то босоніж ходили,
То в чунях негонористих,
То чоботи гордо рипіли —
Геть-чисто, як нині транзистор...

Набрижила тіні, згадуєш...
Ах, стежка, ти, бачу, сама
Своєю караєшся вадою,
Що — німа... Німа!
А було ж тут!
А діялось! Діялось!
А минуло ж, майнуло літ!
І сльози на тебе сіялись,

І капав піт,
І йшли, і бігли з новинами —
Добрими і поганими,
Ночами, було, солов'їними
Тут вистоювали з коханими...
І весільна музика грала
(Троїста чи просто — гармошка),
І ти з гістьми танцювала —
З ким до впаду,
З ким — трошки...

А ще ти,
Що не раз проводжала
(Це справдавна судилось тобі),
А ще ти
Виглядала-чекала
То в радості, то в журбі:
Як з роботи, то будуть під вечір,
Як з ярмарку — то опівночі,
А з війни...
З війни аж тоді, як старечі
Виплаче мати очі...
Ну, було от у діда три сїни,
Три синї,
То перший
З турецької не прийшов війни,
А другий
З японської не прийшов війни...

Тільки третій вернувся,
Стоптавши сто пар підшов,
До рідного дому.
Не впізнала:
Із хати в картузику йшов,
А явивсь в гостроверхім шоломі...

І було потому і в нього
Три сини, три сині,
І була потім знову тривога,
І пішли й вони...
І один десь іще на початку
Поліг за Дніпром.
Та й другий вернувся згадкою —
Посмертним листом...
Тільки третій,
Стоптавши сто пар підшов,
Прийшов,
Застав головешки...

Од хвіртки до хати
Від тіней картата
Стежка.
Гаптування обабіч —
Тонкі споришеві мережки —
Та масив бабин
(Стара вже, нездужає — в поле):
Грядка моркви,

Грядка цибулі,
Грядка квасолі...
На осонні
Соняхи сонні.
Тополі колишуть сережки.
Стежка...

* * *

І враз я це відчув: безкрає поле,
Над ним — хмарки жовтаві
і правічна
Блакиті урочиста незворушність...
Чи — течія,
бо ж — панта рей¹?

То правда, правда, що іще ніколи
Так не було й удруге так не буде?
Що ця од захвату сльоза ув оці —
Сльоза стрічання й водночас —
прощання
Гірка сльоза, бо — панта рей?

Куди це дінеться?
Повідай, Часе,
Свою глибинну таїну,
шукати
Навчи і вловлювати суть у русі —
Не суєту!
Бо — панта рей!

¹ Панта рей — знамениті слова Геракліта:
«Все тече».

А вже хмарки спливли, блакить темніша...
Вже знову світ — новий!..

А ця хвилина

Залишиться в мені? Всогаю в себе,
Спиню її?

Стою з розверстим серцем
Над течією. Панта рей...

ВУЛИЦЯ ЩОРСА

Сочтемся славою...

В. Маяковський

А й справді — поквитаймося! На кін
Усе, що зроблено, що віддано і взято!
І молотків перестуки, і дзвін
Шабель і кіс; атак і вахт завзятих
Безсонний шал — на шальки терезів!

Прислухайтесь-но пильно:

тут ще й нині чути
Хрипке «Ура!», навальний грім підків
Не стих іще... А ти, хто перебути
Волів у затишку, хто крізь шпарки
Зачинених віконниць стежив полохливо,
Як щорсівські летіли тут полки,
На святі переможців був щасливий?

На кін, на чесні шальки терезів
Усе, що зроблено, що віддано і взято,
Заради свята, що не пусто жив —
Найбільшого в житті людському свята!
Це у твоїх руках — дерзай і смій —
Відлунням нестихаючим в віках повторся!

...Іду в задумі вулицею Щорса.

Як прізвище твоє, читачу мій?

ФЛЕЙТА, СУРМА Й БАРАБАН

Причулося?
Чи справді — кличеш,
сурмо?

Така довкола тиша...
Шелестить
Осінній дощ за вікнами,
і сумно
З ним листя шепчеться...
Я був на мить
Заплющив очі,
і — сопілка,
Наївна флейта юності моєї,
Озвалася.
(Несміло так — мов гілка
На вітрі забриніла).
Й тут...
Давно за нею
Ти ходиш назирці.
Ще зараз на підмогу
І барабан гукнеш?..
Втім, ось він сам!
Важкий, громохкий тупіт за порогом...
— Ти звідти знов?
— Авжеж! Звідтам! Звідтам! —

Там час безсилий, знаю.
Там всевладно
Й донині править грім.
...За даллю димних піль
Гармати бухають (чи метроном?),
нещадно
Мої хвилини лічачи...
І ви — відтіль
Послами. Сурма й ти.
Але заждіть!
Я щойно
Своє кохання перше слухав. З товщі літ
Мені моя наївність невигойна
Той сад вернула,
ні — той зниклий світ,
Де й досі сниться те, що не збулось,
Де неминуче
ще — не неминуче,
І зорі — ось вони,
і щастя — ось...
(Ви чуєте, як звабно, як жагуче
Співає флейта?)
Ось та стежка... Таємниче
Схитнулась гілка... Тінь тремтить ажурна...
Хоча, стривай-но — засурмила сурма...
То — в спогаді?
Чи справді — кличе?
Он вдарив барабан... Колони крок сягнистий

Стрясає брук...
 Це там?
 Це там чи тут?
І я, настроений, встаю.
 І дух врочисто
В мені випростується.
 Й кожен серця стук
Тим звукам вторить...
 О троїста
Життя мого музика!
 Вже не розплету,
Не роз'єднаю голосів!
 Одлуння грому
У гілці потривоженій бринить,
І флейта сурмою
 в саду нічнім
Суремить клично...
 І над всім —
Це барабанне бухкотіння метронома:
«Забув? Забув? Забув, що час летить?
Не спи!»
 Не сплю. Я твій.
 До бою кличеш знову?
Новий садити сад?
 Чиюсь долать біду?
Я відчиняю двері. Я готовий.
Іду!

СОН

Мені снилось:
На стежці гірській, на підйомі крутому
Пожалів я себе
Й перестав відганяти утому.
Я подумав, що йду ось —
Вже й сам не згадаю відколи,
І сочить з мене піт моя ноша
І хилить додолу,
І дубію на холоді,
Й мучує од лютої спеки,
А вершина усе ще далеко...
І досі — далеко!

«Ну, чого ти нуртуєш? —
Сказав я своєму жаданню, —
Надолужимо завтра —
Цей день у житті не останній!
Ще нам стане години!
А зараз, дозволь, — відпочину!»
І спинився.
І ношу додолу важку свою скинув.

Я прислухався...
Стежка мовчала, на скелі розп'ята.

І з камінних уступів
Не впала на мене розплата...
Значить, згода?

Та що це? Напругою розпаленілі,
Мої ноги
Граніт розтопили
І грузнуть у брилі...
Тільки що це?—
Заледве рукою уступу торкнувся,
Як розплавився камінь,
Вогненним струмком обернувся...

І завмер я з розгуби...
Та раптом збагнув у прозорінні,
Що зчинило це все
Незгідливе моє нетерпіння!
Й просвітлілий,
Спитав я себе в сподіванні тривожнім:
«То жадання моє
Незбориме таке
І всеможне?»

І ще довго від радості
Серце схвильовано билось...

Це — наснилось?

СТАРА ОЛІЙНЯ

А ти ще стоїш, а ти ще жива,
Олійне моя стара!
Так само мурзата росте трава
Острівцями серед двора,

Так же само вистукує й чмиха движок —
Перше з бачених мною див,
І ляскає, й плямкає смачню пасок,
І ряхтить — ніби засклений — шків...

А мене ти впізнала? Та ні, навряд:
Года — не вода на виду...
Я з отих всюдисущих малих бісенят,
Що олійник ганяв, як орду.

І чого нас так владно сюди тягло?
Ну, макуха в голодні роки...
Та ж і потім — куди не ідеш, було,
А збочиш — до тебе таки!

Ніби миша, тишком прослизнеш між возів
Та крізь шпарку хоч зиркнеш раз!
Тепер от не вабить сюди дітлахів...
Ти, напевне, сумуєш, стара?

Згасла знадність твоя, як усе згаса,—
Не вблагаєш, не спиниш час,
Він щодня нам дарує нові чудеса,
А старі відбирає в нас...

Щораз інше щось манить, щось інше ряхтить,
Заворожує й кличе: догонь!
Та чого біля тебе так серце щемить,
Олійне моя, чого?

Ах, ласкавий читачу, даруй мені
Цих рядків несучасний стрій.
Ти скажеш: старий консерватор...
Ні,
Я просто — старий...

ПІЗНІ ДОЩІ

Після засушливого літа
Дощів осіння штурмівщина...
Йдуть хмари хмар з усього світу
Вже котру ніч, вже котру днину

І ллють — загарливо, щосили,
Щасливлять щедрістю своєю
Сади, в зажурі облетілі,
Поля, наїжені стернею...

О ця непрохана завзятість,
Спокутування ревність пізня,
Ця по змарнованому святі
Весільна, недоречна пісня!

Весь день жену з душі тривогу,
Та, нетривкі рвучи запони,
Беруть, беруть її в облогу
Каральні спогадів загони,

І сумнів — давній друг зрадливий —
Кладе — мов хрест — на серце муку,
Що десь, веселий і щасливий,
Пройшов я повз чиюсь розпуку,

* * *

Тук-тук... Тук-тук... Там що, у грудях.— міна
З годинниковим пристроєм?

Ретельно

Відлічує й відлічує...

На скільки

Її заведено, оцю безсонну

Вразливу міну?

Стережися, чуєш!

Будь обережніший якмога з нею!

Бува, зайдеться болем од розпуки

Чи захлинеться з радості і — миттю!—

Ну швидкувати, швидкувати...

Чуєш,

Будь обережний з нею!

А щоранку

Зіходять разом — сонце й тінь над виром

Буття людського. Радість і зажура

Стинаються на кожному перехресті,

Неслава з славою,

шляхетна звага

Із ницістю жорстокою;

і пісню

СТАРІ КОМСОМОЛЬЦІ НА ДЕМОНСТРАЦІЇ

Павлу Усенку

Старі? Та неправда! Відколи це
Став старістю зватися стаж?
Колоною йдуть комсомольці,
А років їхніх не важ!

Ти слухай, як молоді з уст їх
Звучать ці слова запальні:
«Вперед, зорі назустріч,
Товариші в борні!»

На маршах вони так співали
(Гвинтівка. Шолом. Патронташ.),
А як у бою помирали,
Те знають Касторна й Сиваш.

Усі Дніпрельстани й Магнітки —
Лиш давні згадки розтривожи —
Розкажуть, як вірні свідки,
Про їхнє невимне «Дайош!»

А скільки бомб, артальотів
У вуха пробухало їм,
Щоб в небо травневе потім
Ударив салюту грім!

Хай брук од їх кроків не колеться
Тепер,
 як колись було, —
Ідуть комсомольці, коммольці,
Серця — як шаблі наголо!

Ідуть — наче тільки допіру
З райкома — у першу путь;
Ідуть — незнищенну віру
Пожаром у грудях несуть.

І стяга червона хартія
З їх рук осяває майдан.
«Ми — молодая гвардія
Робочих і селян!»

РУХ

Цей вітряний день,
Цей
на хвилях
розгойданий світ
І оцей,
за кормою,
Зникаючий пінявий слід —
То подоба життя?

Ген моторки летять,
Не торкаючись майже води...
— Ви куди?

Не розчули за сміхом.
Та й з берега — луни пісень...

Розпросторивши крила,
Шугають над нами мости.
Роздимають зелені вітрила
На кручі тополі...
Сумно їм
на довічнім приколі,
Не тримай ти їх, кручо,
Пусти!

День на схилі...
Нум, дужче на весла,
Агей, не табань, не табань!
У смеркання?
Дарма —
Там, за ним,
Ще мільйони світань!

Не табань!..

* * *

Це буде, так! В якимсь тисячолітті
На Землю, де сторіччя проминули,
Відколи у політ вони рушали,
Вертатимуть із далей галактичних
Не посивілі й трохи зореплавці,
Збережені самим казковим летом,
Немислимою швидкістю ракети.

А поки що на неквапливу Землю,
Яка по їхнім старті тричі тільки
Круг вісі обернулась, повертають
На місяць постарілі космонавти
Й, ховаючи за усмішкою втому,
Ровесників недавніх обнімають...

Це теж — од швидкості: там, на ракеті,
Доба триває півтори години...

* * *

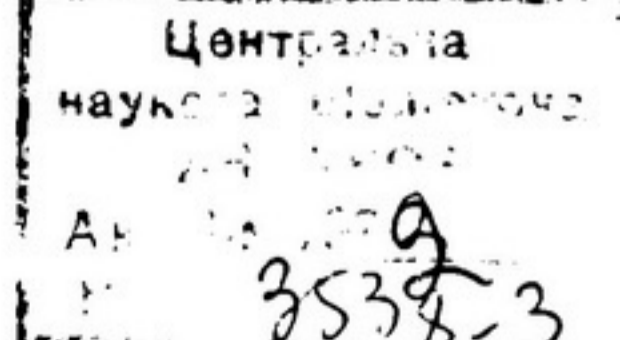
— Агей, ви чуєте? Ви, ви, юначе!
Й ви, дівчино! —
...Спинились, озирнулись.
Цікаво! Хтось гукав їх, а неначе ж
Нікого поблизу... Чи їм причулось?

— Це я, — ізнов той голос, — не спішіть,
Я надивлюсь на вас. Які ж бо гарні,
Нівроку, ви!.. Як живете, скажіть?
Ген ті споруди вдалині надхмарні —
То ваше місто? Скрізь тепер у світі
Такі? Й ні війн, ні прикордонних веж?
Дивись, і Марс, Венера вже обжиті?
І старості нема? І смерті — теж?

...Стоять зчудовані. От ніби звідси
Хтось говорив до них і щез умить...

Гайок. Дорога. Місто вдалині.
І тиша, тиша... Тільки на ялиці
Бринять голки. І скраю на одній
У крапельці роси — як у зіниці
Жива, гаряча цятка мерехтить...

Весняний ранок у тридцятім віці.

ДІД

— Диви-диви! Іч, бровенята хмурить!
Видать, серйозний — в наш удався рід!—
..Десяту ніч не спить.

Десятий день не курить.
Десятий день на сотім небі дід.

— Скрививсь... на руки взять?
Ну, йди, козаче! —

Ет, чорт! Дрижить не привчена рука!
...Нарешті він сподобився — побачив,
Які вони, коли ще в пелюшках.

Свої...

(— Бабунь! Та він, дивись, вологий!
Авжеж — держу... Сухі я там поклав!)
Свої з колиски вибрались без нього.
Він — воював.

ПЕЙЗАЖІ З ВІКНА

I. БЕРЕЗЕНЬ

Йй-право — дивина! Вночі лихий
Метався вітер, а тепер — дивись-но:
Пітні, засмаглі

(сонце у зеніті?)

Блаженно спини вигнули дахи,
І сніг, немов облізла шкіра, висне,
Облущується з них...
Вони вже в літі?

II. СВІТАНОК ВИХІДНОГО ДНЯ

Сьогодні що, неділя?

Йдуть, спішать

В рибальських капелюхах непарадних,
З набитими кошівками, з вудками,
З авоськами, з яких пляшки стирчать
(Ситра, напевне?).

Там десь, там — принадно,

Іще півсонна, між очеретами
Човни гойдає літа благодать...

Щасти вам, гей! Ні зябри, ні луски!
(Здається, так бажають риболовам?)

Ну а тепер — себе за петельки,
Та й од вікна, й мерщій до столу знову!
Клади на плечі знов свої вериги
Чи б пак — Пегаса знов свого сідлай):
У тебе з ночі вірш як вмерз у кригу,
То й досі там... Бери перо — й лупай!..

III. НАДВЕЧІР'Я

Одразу за вікном, нехай і п'ятий,
Та — океан!

Сідає сонце.

Штиль.

Ну й синяви! І зором не обняти —
На тисячі, на сотні тисяч миль.

Ген, над сусіднім сквером, що є сили
Веслує лопатями вертоліт,
А он літак (чи то — сріблястий кит?)
Майнув і зник, бурун лишивши білий...

Легкий вітрець (вірніше, бриз легкий)
Коралів поколихує галуззя.

І пуху тополиного жмутки...
Ні, ні — то в шибку тичуться медузи!

Взяла спокуса — відчинив кватирку:
А ну котрусь піймаю!
 Й в тую ж мить —
Сама! — впливла мені у жменю зірка,
І не морська — небесна! Вся жахтить!

Затис! З руки на руку, мов жарину,
Перекидаю...
 Жаль! Та все одно —
Чи хто повірить?
 Повагавсь хвилину
І випустив, зітхнувши, за вікно...

ІV. ВЕЧІР

Вікно — немов Рембрандта полотно:
Приглушені темно-вишневі тони
У центрі (певне, — килим на стіні?);
Праворуч у півтьмі брунатній тоне
Комод чи шафа (де лежить на дні,
Дивися, капелюх з пером, давно
Забутий в світі?). Мабуть, тиша — сонна,
Злегка пропахла пиллом, — цілі дні

Стоїть в кімнаті цій, і забобонно
Усі там служать їй...

На мить мені

Аж стало шкода їх за монотонне
Буття оце, що, мов на полотні
Старого майстра, в затишку застигло...
Не світ — світок!

І враз хлоп'я підбігло,
І — рами навстіж враз! Відкіль воно?
З тієї незворушності? І що там
Воно виладнує на підвіконні?
На телескоп скидається достоту...
Так, так! Ось-о вже й жерло на підставці
Націлено у зоряне бездоння...

Застигле старовинне полотно...
Пробач мені, майбутній зореплавцю,—
Я із вікна дививсь в твоє вікно...

* * *

«Ремонт взуття»... А ще б —
«Ремонт життя»:

Заходь із сумнівом чи каяттям,
З нестихлим болем, спогадом гірким,
З сумною тінню на шляху твоїм!

О скільки я назад вернув би днів,
Коли не те робив, не так робив!
І скільки б слів я попросив назад —
Написаних і сказаних невлад!
І, може, я за буреломом літ
Старої стежки відшукав би слід
І з покаєнням став на той поріг,
Який лишити зміг — забудь не зміг,
Щоб знову — руки ті, тих кіс вінець,
Щоб знов початком обернувсь кінець...

Ремонт життя...

Біжи, та ні, — лети —
Стирай, дов'язуй, заново плети,
Відкинь, додай, що слід,
переінач

Де — плач на сміх,
де треба, — сміх на плач!

Ремонт життя! Ремонт життя!

А втім...

Як потім — по ремонті — бути з ним?

Як потім зватимеш його своїм?

Як в серці матимеш його своїм

Без тих вкипілих в давнє якорів,

Які ти з місця зрушити посмів,

Без спогадів болючих, без жалів,

Без гіркоти твоїх манливих снів,

Без каяття, без сповідань, без мук,

Без недосяжності тих кіс і рук,

Без щему, що — пройшло, не доженеш?

Інакше ти не міг...

Чи — міг би все ж?..

СПОГАД

Олені Б — ко

Наче нині спішу —
 (і не кривдно нітрохи й не смішно!) —
На побачення те...
 (Ще ж подумать — сама і позвала!).
Ген під сонцем (чи й вище?)
 хмариною чуб мій розкішний,
Океани повітря ковтаю,
 та й їх мені мало!

Я і в гадці не маю,
 що вчора ти з Ним посварилась,
Не печалюсь,
 що завтра та сварка закінчиться миром,
(Що на те і побачення наше
 тобі знадобилось...),
Чую тільки,
 як серце у грудях шаліє без міри.

Я згоряю — (ти ж скажеш: «Коханий!»,
 ти ж скажеш: «Єдиний!»),
Ярим сяйвом свічуся
 (О звіку наївна любове!)
І не знаю,
 що — соняшник я, і похмурої днини
Йду обов'язки сонця
 для тебе справлять тимчасово...

НАЇВНИЙ ВІРШ

Істина ця

самá

Ще вірить, що вона — істина?

Ось відступила зима,

Весняним вітром освистана.

Як вона всіх запевняла:

Що минуло — пропало!

А гляньте, гляньте

на ниву,

Що учора в зажурі скніла:

Скинула враз сивину поштиву

І знову —

зазеленіла!

Візьми мене, весно, під свою владу!

Йду на твій обнадійливий погук.

Невже то правда —

що лишилось позаду,

Не вийде навстріч з-за рогу?

* * *

А любиться, любиться, любиться!
І серце того не пита —
Чи знайдеться щось чи загубиться,
Близька чи далека мета.

Коли б тільки менше прозорості
В холодних осінніх ночах!
Та менше тії винозорості,
Що сходить печаллю в очах!..

* * *

Травинко, необачною ногою
Край стежки збита,
Не нахилились над тобою,
Щоб пожаліти...

Пройшли, собою заворожені,
Од себе п'яні,
Рука — несміла й переможна —
На ніжнім стані...

Ти їх клянеш, мабуть? Зажди,
Клясти не треба.
Вони ще вернуться сюди —
До тебе.

Що п'ється — вип'ється,
дивись —

Мигнуло денце...
В щемливім спогаді колись
Ще скресне день цей,

І ти у ньому оживеш,
І більш не зв'янеш —
Сльозою з вії упадеш
Чи... віршем станеш.

ГЕРА І ЗЕВС

У зорі любої жорстокість?
Свавільство з ніжністю зарáz?
О Геро, Геро волоока,
Ще твій жертovníк не погас!

...Вони стоять серед алеї,
Байдужі до чужих очей.
В чім провинився перед нею
Русявочубий Зевс оцей?

За щò над ним ця хмара темна,
Ці блискавиці замашні?
Він руки простяга... Даремно!
Він слово мовить хоче.

— Ні!

Як з луба ллє нещадна злива...
То, мо', й причина не пуста?
Чорт забирай! Які звабліві
Оці караючі уста!

Який вогонь ці очі мечуть!
Як сяє кіс темнавий шовк!
О Зевсе, я б їй не перечив.
А втім, і ти уже замовк...

БОРОДАНЕВІ З ТРАНЗИСТОРОМ

(Спроба усмішки)

О бороданю з навісним невгавним
Транзистором, що вулицю вночі
Збудив усю, з гуляння ідучи!
Якби в ночах твої верткі прадавні
У джунглях родичі так необачно,
Горлаючи, себе демаскували,
Кому б походженням ти був завдячний?
Та їх (закони звуку там круті!)
Ще в давнину б ущент пошмагували!..

А ти у нашій певен доброти...

* * *

Ні, не роки спокійного сонця,
Прийдуть роки спокійного серця,
І обернеться лоно на лонце,
І обернуться двері на дверці,
І палке втихомириться «хочу»—
«Все достатнє, скажу, все приємлю!»

А блискавки дні і ночі,
Як і перше, шмагатимуть землю,
І буде, як перше, спрага,
І будуть провалля й пущі,
І вічно безсонна звага
Вестиме на бій невсипущих,
І вічний, як світ, неспокій
Закоханих з дому манитиме
Під весняне небо високе,
На лоно, встелене квітами...

...Ах, як лунко—то в квінтv, то в терцію
Дзвонить перший капіж за вікнами!
Роки спокійного серця...
Помремо, а не звикнемо!

* * *

Мені це байдуже, їй-право,
Всміхнешся, а чи й не кивнеш,
Як мимо, буває, ідеш...
Не тут все одно, а в уяві,
В уяві моїй ти живеш,
І в ній ти — колишня, колишня,
Її обминають, мов дим,
Цих губ неупокоєна грішність,
Присмачена жалем терпким,
Ця п'янкість прив'ялої вишні,
Що чаром лишилась твоїм,
Ці зморшки на скронях неутішні,
Що їх нажила ти з чужим...

МАРІЯ

Що ж, тридцять — не ранок.
Хоча ще й не полудень...

Ах, вроди б їй трохи! Та вищого зросту!
Іще вона держиться — стежить за модою.
Іще вона держиться — бігає з молоддю.
А заміж... А заміж віддатись не просто!..

Шукають красунь, щоб і брови шнурочком,
І ніс, як з картинки, і очі, і губи...
Її — не з картинки вона, бач... І — точка! —
Її обминають: негарних не люблять!

Один лиш одразу — де тільки не стріне —
Під ручку хапа: «Ах, за плічки обняти б!»
Та що їй од того? Жонатий мужчина...
Жонатий. Жонатик... Жонатик проклятий!

В неділю по скверику возить коляску,
Й туди ж — залицятись, кортить в донжуани!
Збува зайвину — понадпланову ласку...
Досвідчений! Знає, що тридцять — не ранок.

А тридцять — таки вже не ранок, не ранок...
Терпи і рахуйся з тим — хочеш — не хочеш.

Удень — ще нічого... А вечір настане!
А ніч! Ох, які ж вони тоскні, ті ночі!

Припустимо, — думка снується тривожно. —
Знайду своє щастя десь потім, під сорок.
То як без дітей? Вже ж і зараз — чи можна?
Ні, зараз ще можна... Та сором же, сором!

Накинеться мати: «Байстрия нагуляла!»
Сусідка ужалить: «Жона-однонічка!»
...А сина вона б Ігорочком назвала.
А донечку — Света. А в Свети — косички...
А в Свети — манюні пухкі губенята,
А Света в колисці лепече-воркує...

Ну, де ти, жонатик, жонатик проклятий,
Я згодна! Приходь, якщо ти не жартуєш,
Приходь! Я дозволю себе обнімати!..
А потім... Щоб більш не показувавсь, чуєш?!

Не гнівайтесь, мамо! Полаяли, й буде...
І ви не сичіть там, сусідонько, змієм!
Он-о вони йдуть — привітайте їх, люди,—
Це — Света й Марія,
Свята Марія!

ОДЕТТА

Колись, ще зеленим хлопчиськом,
Сюди його батько привів,
І вперше — мов казку зблизька —
Її він на сцені уздрів.

А втім, не на сцені — не бачив
Він сцени в годину ту.
Його довір'я дитяче
В небесну знесло ясноту,

І там чарівливій феї
Вклонявся він, як божеству,
І чуда чекав од неї,
І нею снів наяву...

Потому, в двадцятому році,
Він вдруге її зустрів.
В шинелі, з наганом при боці,
В нетопленій залі сидів.

На вечір утік з лазарету...
Насварять за це, та — пусте!
Він фею дитинства — Одетту
За хвильку побачить зате!

Нарешті музичним прибоєм
Хлюпнуло її на кін.
Та що це? — їх в залі двоє,
Лиш двоє — вона і він!

Ті ж самі несуть її звуки,
Та інша у них снага:
Не крила казкові, а руки,
А руки вона простяга.

Й немає ні рампи, ні сцени...
Лиш варто ступити крок,
І люба його наречена
В весільний поманить танок!..

Він втретє вибравсь не скоро —
Діла усе та діла!..
За ними й незчувсь: не під гору —
З гори уже стежка пішла...

Та марно на це нарікати
І марно чекати див.
Він юність свою пригадати
Сьогодні прийшов сюди.

Ось-ось вона з'явиться знову
Й покличе з собою в політ,
Його наречена казкова
З далеких забутих літ.

От скрипка зів'ється тонко,
Й це станеться... Та стривай!
Вродлива, гінка його донька
В музичний вплила водограй,

Вплила в тій незнаній подобі,
Що казка їй надала,
І руки — з самих суглобів —
Звела, наче два крила...

...Він ходить в театр і донині —
Сивенький уже дідусь,
Ці крила плавкі лебедині
Все ваблять і ваблять чомусь;

І плаче з солодкої муки,
Од щастя, що там, на кону,
Безсмертна його онука
Святкує свою весну...

* * *

Юнак троянду вславленій арфістці,
Захоплений, підніс після концерту
І з подивом — у мить рукостискання —
На кінчиках тих чарівничих пальців,
Що неземні, казково дивні звуки,
Немислимо бентежні, віщі звуки
Із арфи щойно добували,
 раптом
Відчув цупкі, шершаві мозолі...

ПОВЕНІ

Ти, Уборть, не заздриш,
Що повинь твоя відшуміла,
А Прип'ять гуляє ще,
Не присмиріла?

Гей, Прип'ять, не кривдно,
Що ти повернулася в межень,
А Дніпр
 ще вирує,
Нестримен, безмежен?

Славутичу-Дніпре,
І ти...
Ось і ти вже не повен...

А всі повені — в море,
А всі повені — в море,
В цю
 в віках не минаючу повинь...

ДОБРИДЕНЬ!

Добридень, добридень, діброво,
Твій шум у мені колисковий.

Добридень, обніжку зелений,
Ізмалку струмиш ти повз мене.

Добридень, сивіюче жито,
З тобою сходив я півсвіта.

Добридень, над річкою кладко,—
Щемлива, затаєна згадко.

Випростую схилені плечі...
Ні, ні, не кажіть «добрий вечір»—
Збадьорте веселим «добриднем»!

Рідне довкола все...
Рідне!

* * *

Мов бджоли, плями сонця золоті
Між листям мерехтять
і — диво дивне! —
Бринять, бринять...
Чи, може, це он ті
Красолі понад плотом так чарівно
Видзвонюють?

Як часто уві сні
Приходив я сюди! Оці дерева
І тут цвіли щороку і в мені...

Спекотний тихий полудень. Липневе
Приблякле небо...
Я не сплю, не сплю!
Іду крізь яблуні до перелазу,
Зустрічному вклоняючись гіллю;
По праву руку там, за садом зразу,—
Узвіз, ріка й до обрію луги...

О пам'яте моя — безсмертна руто,
Як буйно проростає півзабуте!
Як солодко бринять ті ланцюги,
Що ними серце до землі прикуто!

* * *

Чим далі нас в років стрімкому вирі
Від спробних тих відносить рубежів,
Тим щораз менше,
Щораз менше віриш,
Що й сам їх шал зазнав і пережив.

Усе здається —
там вони й донині,
Окопи окрай жита чи в снігу,
І вітер гонить гару хмаровиння,
І міна смертну загина дугу
Над головою в когось, і комроти
Гука, на бруствер скочивши,—
«Вперед!»,
А зліва — навперейми танк, а з доту
Січе — у груди просто — кулемет...

Та геть липучі пута остороги!
Життя — це той лісок (чи міст, чи дім),
І — хай там що! —
мерщій, мерщій до нього!
А в вуха — висвист куль, а в очі — дим...
І котиться чиеїсь долі зірка,
І пада хтось, а хтось впаде за крок,

І хтось в останній раз повітря згіркле
Ковтнув жадібно...

Ще б, іще ковток!..

А ти (це в сні — озонний холодок?),
А ти онука водиш у садок.

Онұка

У садок...

САД

Не шлях, яким не вернешся назад,
Життя — то сад. То — за плечима сад.
Ген-ген, отам, в січневім полі,

сніг

Хова од стужі зерно днів твоїх.
Он — в березні — пагіння молоде
Під сонцем світлі видива пряде.
Он — поруч — квітень:

зámірів бруньки

Збентежені обнизують гілки.
...Ось на листку роса щасливих сліз.
...Ось перша рана — на корі поріз.
...Ось на траві сліди — мов давні сни...
Куди ведуть? Де ділися вони?
Не наздогнав... Немов стіна — полин,
Кущі тернові перешкод і кпин...
А сад не зачахає: ти живеш!
Дивися: он

і онде —

пізнаєш? —

За віхолами й зливами подій
Травневе дерево твоїх надій,
Червневе дерево твоїх дерзань,
Липневе дерево твоїх старань,

Серпневе дерево твоїх турбот,
Жовтневе дерево твоїх щедрот,
Грудневе дерево...

А втім, стривай,
Вже хмари обложили небокрай,
Вже на гілках, мов скло, намерзлий лід...
Що ж, все як слід. Все на землі — як слід...
Зринають спогади в журливий лет,
І гусне мудрості у сотах мед,
І зернятко у плоді росту жде...
І — знову сніг...

І знову — сніг іде...

ЇДЕМО З КРИМУ

Ми від моря — з Криму додому,
Як в тій пісні, поїдем за хвильку.
Іще ми в купе — не знайомі,
Оце знайомимось тільки.
Наймолодший з-між нас

рішуче

«Атакує» сусідку вродливу:
— В цій плящі напевне — «горюче»?
— «Горюче». Але — особливе.
— А що саме, коли не тайна?
Хоч скажіть, раз негоден одвідать.
— Чорноморська вода.
— Звичайна?
— Незвичайна — дарунок для діда.
— Ради жарту, мабуть? Бо старому
Міцніше б що-небудь годилось...

Ми уже відійшли від перону.
Сусідка в вікно задивилась,
Тоді стиха, по довгій мовчанці,
Відітхнула й — про себе неначе:
— Нарешті позавтра уранці
Дідуньо мій море побачить...
— У плящі? Незвичний спосіб!

— Хоч би так... Він до ліжка прикутий,
А плавав колись і досі
Свого моря не може забути.
Я, каже, за ним і по смерті
Тужити не перестану!
Восени у сорок четвертім
Він бачив його востаннє...

А ми ось — од моря, з Криму...
У вагоні сміються, спорять...
Гей, тихо там! Чола схилимо
Перед цею пляшкою моря!

* * *

Усе, чого торкалися віки,
Стає пророчим знаком таємничим.
Круг Золотих Воріт сніжок легкий
Нуртує, мов примарне біле віче.

Це діялось до нас? Це — після нас
У плоті, в звуках оживе, як диво?
А потім що? Під ноги ляже наст?
І настом вкриє це каміння сиве?

О вічний каменю людських доріг!
Чийсь крок... Чийсь голос...
Чийсь бентежний подих...
Тисячолітній сніг
На Золотих Воротах...

Зеленкуватий асфальт
шурхотить під ногами...
Тиша тут яка,
на Призаймищі цьому!

Тінь од хмарини,
що на місяць набігла,
Неквапливо перевалює через дорогу
Й, підстрибуючи,
пливе тим полем застиглим,
У серці щемливу будячи тривогу.

Щось є таке
в цьому затаєнному мовчанні,
Що бентежить,
а ніяк не назветься словом.
Незадавлений спомин?
Покірливість чекання?
Ледь притлумлена туга
за чимось невловним?

Призаймище...
Стій-но: при Займище...
Значить —
Ця земля межувала із зайнятим, з полем...
То, може, це жага материнства гаряча,
Ще тодішня,
перемішана з заздрістю й болем?..

Може, справді лиш ізверху,
лиш зовні кірка
Затягує рани
та образи колишні?
Адже й мед,—
якщо мучивсь ти з бджолами гірко, —
Без присмаку
солодкий тільки для інших.

Чи отак
із забарливим звикаються визнанням?
Все, здається, позаду,
ти звершив свою справу.
Та лишається у досягнутім
біль досягання,
Як у спразі утоленій —
пам'ять про спрагу.

...Щось там сталось —
усі до автобуса юрбою...
Що, мотор вже полагоджено?
Будемо рушати?

...Призаймище...
Призаймище,
я не прощаюся з тобою,
Я приїду ще — тишу твою наслухати...

ЗЛИВА

- Ти така неощадна...
- Це знадно!

- Все — до решти, до краплі...
- Я кваплюсь!

- Та в калюжі, в калюжі...
- Ні,— в землю, я дужа!
- А в землі у коріння
- Та в гілля, та в цвітіння...

- Сенсу в тій коловерті..
- З неї плід та безсмертя,
- Ти чуєш — безсмертя!

- Відчайдушна ти, зливо...
- Я — щаслива!

ПІСЕНЬКА

Як же хутко тая весна
Обернулася літом!
Шкода, мамо, ой, шкода, мамо,
За білим цвітом!

Що за цвітом жаль, то ще більш —
За колоссям налитим!
Шкода, сестро, ой, шкода, сестро,
За зжати́м житом!

Що за житом жаль, то ще більш —
За тим полем далеким.
Шкода, доню, ой, шкода, доню,
Що літа, мов лелеки!

Що за літами жаль, то ще більш —
За віком прожитим.
Шкода, внучко, ой, шкода, внучко,
За білим світом!
Гей, за білим світом!

ДАЛІ—БУДЕ!

Є магія в упертості цих слів,
Передрікання чуда:
Далі буде!
В шаленому коловороті днів,
Де все — сподіване і все — раптовість,
Життя
 захоплено, мов геніальну повість,
Ковтаю.
 Упереміш — плач і спів?
Жалі розпеченим залізом в груди?
Приємлю! Все — моє!
Одно лиш: далі буде?

Пиши, не розгинайся, повістяре!
Що? Час завзяття студить?
Візьми мого жадання спрагу яру —
Й хай далі буде!

Скінчився день? На крапку став — крапки!
Щоб — наче в небі вічному сузір'я.
Або — немов роса у надвечір'я
На запашнім зелі. (О дух зела терпкий!
Смеркає... Солов'їв пересвист звідусюди...
Це — й далі ж буде?)

Рух по орбіті славлю — обертання!
Поки тяжіння сила не убуде,
Дні й ночі будуть, вечори й світання...
І далі — буде й буде!

Не клич мене, печаль, в свої тенета!
Нема межі для зваги!
Многотрудним
Шляхам людським нема кінця!
Ми й через Лету
Мости настелимо,
і — далі буде!
Далі — буде!

БИЛЦЯ ПРО ЗАЛІЗНИХ ЛЮДЕЙ

Є!

Є!

Були і є Залізні Люди!

Які вони?

Такі:

...Їх двадцять визвалосьь.

Був грудень,

У полі сніг сипкий

Кушпелив, різав очі.

Сапери не прийшли —

з дороги збились.

А тут...

В землянці до півночі

Похнюплено махоркою чадили:

Наказ — до ранку здертись на плато,

А перед ним вороже мінне поле!

Нарешті звівсь комбат,

з надією і болем

Спитав:

— Ну, хто?

Їх двадцять визвалосьь.

— Були раніш в саперах?

Мовчання. Потім крок вперед:

— Були!

Решті ж —
Хіба що зняті вже ворожі міни
Траплялось бачити,
Та й то лиш мимохідь.

Під посвист віхоли
У балці,
 край якої
Розпочиналось їхнє спробне поле,
За п'ять хвилин
 зв'язківець
Весь саперний
 їм виклав курс.
Затим —
 багнети
 примкнувши до гвинтівок,
Позаймали
 рядки свої у полі —
(Дві руки простерті
 й дві гвинтівки
 інтервал) —
І...

Повзли, проорюючи борозни в снігу;
Багнетами
 поперед себе
 півкола креслячи,
Намацували смерть.

Стій! Міна!
Пальці неумілі

поволі підкрадалися...

Хитались,
Бриніли терези

між «так» і «ні».

Не схибити б!
Не схиби...
Є! Живемо!

І — знов на лікоть уперед,
Знов уперед гвинтівку

в руці замлілій...

З них перший підірвавсь,

коли за ним

Вже чимала лежала борозна.

Зметнувся в сніжній кушпелі вогненний кущ...

Не зупинилися —

(Дарма що німці

затято сипонули з кулеметів) —

Лише

на півруки

подовшав інтервал...

А потім ще рвонуло,

ще і ще раз...

І ще він зріс,

і ще...

О як скажено ріс той інтервал
на руки та гвинтівки!
Три і три!
Чотири і чотири!
П'ять і п'ять!
А ще ж до кручі...
Скільки ще до кручі!

Не зупинились —
час атаки скоро! —
Повзли, повзли...
Уже за деkim
Кривавий слід тягнувсь...
Повзли.
Вже задубілі
Не слухалися пальці,
А судома
Зрадливо ноги зводила...
Повзли.
Повзли!
Повзли!
Повзли!
Багнетами намацуючи смерть.
Руками гребучи із снігом смерть.
Серцями прикриваючи
ту люту смерть.
Що мала нам дорогу перетяти!

...Ми трьох знайшли під кручею уранці.
Скривавлених,
та ще живих.

А ті...
А тим ще потім довго йшли листи.
Закурений поштар
приносив їх,

Трикутники,
які усім нам слали.

...Неодмінні

Поклони від рідні,
новини,
й знов — поклони...

І раптом вхопиш оком:
«Костику, дитино...»

І — вражений — на хвилю захолонеш,
І голос матері затужений, тремкий
Долине і пониже болем груди.

О, ніжні, теплі паростки людські —
Залізні Люди!..

Поховано воїнів
 знаних та безіменних.
І був при могилі солдат на посту незміннім,
Котрий,
 як і ті, що лежать в ній,
 старішим не став.
З автоматом остиглим на грудях,
 преклонивши коліно,
Він тим вічним знаменом
 їх вічний сон осіняв.

Мітинг був потім — опівдні.
А зараз явився ранок.
Ранок дев'ятого травня
 сімдесятого року.
Я приїхав до Забілоччя —
 вклонитись могилі,
У якій
 один із трьохсот —
 Леонід Левицький.
Квіти, що з Києва віз, у дорозі прив'яли.
Але, окрім квітів,
Я серце своє
Й незадавену пам'ять привіз.
Щемливу пам'ять
Про наш гуртожиток солом'янський,
Про ночі, що рвались навпіл
 між конспектами й віршами,

Про весняні блукання
по задумливих київських вулицях,
Про палкі суперечки в літстудії...

Як бракує мені тебе, Льоню!
Як нових твоїх віршів бракує мені
і всім!

Я згадував очі твої,
твою посмішку,
Твій темно-русий
на проділ зачесаний чуб;

Я чув наяву твій голос —
Він бринів з хвилювання,
Бо мова ішла про Поезію —
І думав журливо про те,
Що я тут —

єдиний,
Єдиний, хто чув
і хто бачив тебе живого,

Для інших —
Ти — тоненька книжечка віршів
«Недоспівана пісня»

І — прізвище та ім'я,
За якими тебе не уявиш.

І зненацька — оркестр,
і зненацька — колона з-за рогу:
Сивіни, кашкети, червоні краватки, хустки...

Обличчя, ще горем не торкані,
й — торкані, строгі...
Прапори та букети яркі,
і вінки, і вінки...
І з гущі рядів
затужене
«Степом, степом...»,
І зойк, що ту пісню
нараз розтинає навпіл...
О радісний Дню Перемоги,
ти з траурним крепом
Народивсь після бою
біля солдатських могил
І повік їх не зрадиш!
...Ось мітинг почався.
Промовці
До живих і до мертвих говорять,
мов тут, з усіма,
У шинелях та касках
і справді стоять ті хлопці,
Яких уже чверть століття
на світі нема...
Ах, ми — люди, не більше!
Нам конче в це вірити треба —
(Інакше — як дихать,
як жити було б живим?) —
Що й донині їм видно все й чути,
що сонце з неба

Нехай хоча б трошки,
а світить,
світить і їм,
Що й повз них у цю мить
піонери проносять знамено,
Що й для них
бадьористий цей дріб
розсипа барабан!..

...Русокоसे дівчатко
зі списком в руках
поіменно

Називає —
мов кличе додому —
полеглих сільчан:
Лісовський Павло Петрович...
Міщенко Сергій Павлович...

Шанобливо схилені голови.

Тиша.

Ріжечки хусток тут і там потяглись до очей.
Стрілецький Михайло Терентійович...

(Здушено скрикнула жінка.

І знову устоялась тиша).

Ревенко Степан Федорович,

Ревенко Микола Федорович...

(Два брати. У сорок четвертім обидва...)

Янішевський Віктор Антонович...
(Одинок був. Стара все не вірила — ждала.
Тепер от
Уже й виглядять його нікому...)

...Сива хмара незрушно висить над майданом.
Чи — пливе
непомітно для ока,
як вічність?

Друга дівчинка стала з листочком в руках
Під знамено:
Коптенко... Осадченко...
Свірський... Люшенко...

Це ще тільки початок,
Лиш друга сторінка
скорботного списку одної із вулиць.
Ще не скоро назвуть Гончаренка
(Он сестра його з чоловіком),
Он стоять — дожидають своїх —
Лазюки та Глуховські,
Кириченки й Прищепи,
Артеменки та Войцехівські...
І стара Горобеїха жде,
І дружина Давида Костенка,
І Олекси Лозинського... ні, не жона —
Наречена,
Довічна його наречена,
вже сива уся,

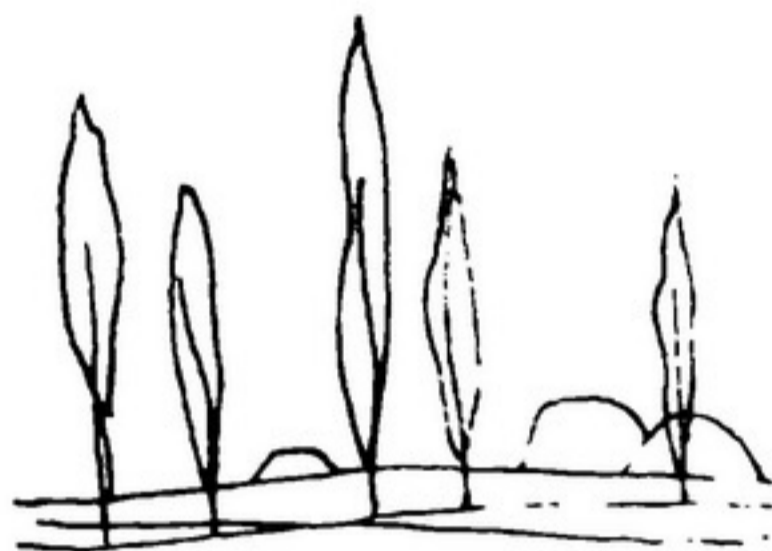
Як та хмара,
Що понад майданом зависла,
Чи ні —
вже спливла непомітно...

Може, справді
То вічність була,
а не хмара,
Вічність,
що плине повз нас
непомітно для ока?

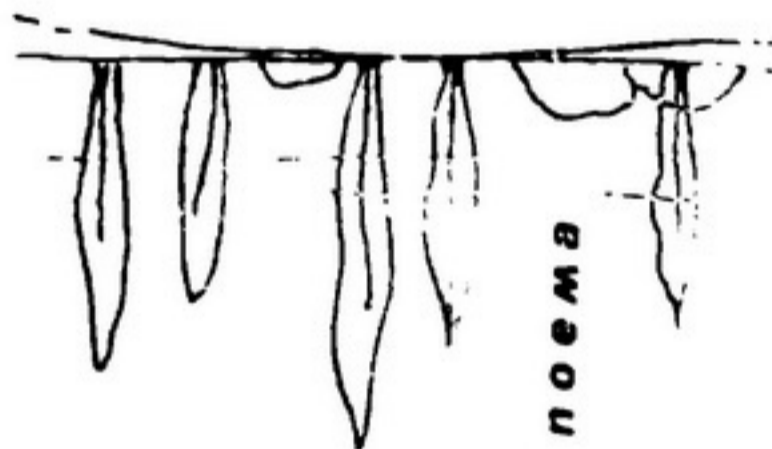
Вже четверте читало дівчатко
І п'яте...
Знову перше стоїть під знаменом
Зі списком скорботним.

Дорошенки стрічають своїх,
Уніченки
й Возненки...
Десь за ними надійдуть Руденки —
їх троє з сім'ї не вернулось.
Потім Вася Лапай обізветься
до матері й батька,
Перегодом Михайло Шевчук —
до онуків і правнуків,
І Сушко Митрофан,
І Бичківський Іван...
Нехай не своїм —

Усі повертаються, всі!
І до всіх! До всіх!
Рідні й нерідні,
знайомі і незнайомі.
Цей весняний світ, у зелені і росі,
Освячений ними,
присутністю їхньою в ньому.
Не тінями — поруч,
лише за слізьми жалоби —
Живими усі стоять
у очах живих:
Знані — в своїй,
незнані — в іншій подобі,
Схожі на когось
із болючих
своїх.
І не вужчає коло,
і людська не скудіє сім'я —
Земля, за яку полягли вони,
чує їх кроки ще!
На дитячих устах —
незабуте солдата ім'я...
Це і є —
безсмертя.
Єдине досягне поки що.

ДОРОГА ДО ТОКУ

ПОЕМА

Миколі Миколайовичу Рябошапці —
голови колгоспу ім. Кірова
на Миколаївщині
присвячую

Вертаючи цієї ночі з току,
Я наздогнав на путівці неждано
Себе самого — в чарівнім сновидді.
(Чи, мо', й не в чарівнім?
В тих снах, здається,
Ні каяття, ні суму не буває,
Ні присмаку іронії тим більш...)

Він був у повній повоєнній формі,
Мій молодий двійник, — у довгополім
Сріблясто-сірім пильнику, що правив
За модний макінтош йому, в дірчастім,
Як сито, капелюсі, котрий ледве
Вміщав його тропічно буйний чуб...

Була, як нині, тепла ніч серпнева,
І він, як я тепер, вертався з току
Зі списаним блокнотом у кишені,
Натхненням небуденним горючи.

Він був щасливий. Вже майбутній нарис
Йому виднівся крізь «кристал магічний»,
Та що «кристал» отой — він сам був повен

Магічної всеможності! Ну, справді,
Хто досі про оце Рубіжне відав,
Про тік оцей в степу, де кінь по колу
Ступав смиренно, й славучали тонко
Суглоби приводу, та захлиналась,
Ковтаючи снопи, ще довоєнна
(Коли не допотопна) молотарка?
Хто знав імення цих жінок засмаглих,
Що спритними руками перевесла
Розв'язували чи на довгих вилах
Снопи здіймали, наче прапори?

Не інший — він одкрив їх! Із мільйонів
Не інших — їх назве він і прославить,
І не на день один — на віки вічні:
Ще ж не доведено бо, що тривкіше
І що певніш навалу літ поборе —
Тонкий газетний аркуш чи граніт?!

Він щедрий був — він дарував безсмертя,
Й наївно щирий у своїй гордині,
У винятковість вірив — як не власну,
То віщої професії, що доля
Йому в щасливу днину нарекла.

Я погукав його, і він спинився,
Здивований.— Знайомий наче голос...
А хто ви?

— Ти ж,— сказав я,— ти, одно лиш

На двадцять років старший.

— Я? Це — правда?

— Як бачиш,— правда. Ти оці сивини
До себе досі і вві сні, гадаю,
Не приміряв?

— Та ні, чого ж... Я навіть...—

Він ще раз поглядом ковзнув по сірій
Моїй чуприні.— Навіть вірш учора
Про старість написав...—

Я посміхнувся:

— Про ту, що прийде через сотню літ?
А втім, облишмо це. Мене цікавить
Істотніше. Скажи: ти не подумав,
Що рано а чи пізно день настане,
Коли тобі захочеться вернутись
На тік оцей?..

— Аби згадать?

— Ні, друже,

Вернутись, щоб випросить прощення
У тих, кого, ти певен, «обезсмертиш»
У нарисі своїм.

— За що прощення?

Хіба я скривдив їх або душею
У чомусь покривив?

— За що, питаєш...

Хоча б за те, що ти як благодійник
З висот зійшов до них.

— Я не вважаю

Це благодійництвом!

— Вважаєш. Звісно,
Уголос ти цього й собі не скажеш,
Але в душі? Ні, ні, ти їх шануєш,
Ти змалку знаєш — хліб росте із поту,
Й оспівуєш ті мозолясті руки,
Які в тяжких трудах його плекають...—
Він перебив мене:

— І тим, як можу,
Плачу за нього! Чи не так?

— Та певне!
Ще й переплачуєш, еге ж? Бо як же —
Тобі — щоденний хліб, а ти за нього
Безсмертям наділяєш!

— Так... На кпини
Береш мене... Ну що ж, ти маєш право,
Ти — старший.— Він насупивсь.—

Тільки, бачу,
Не сивини боятись треба. Старість
Своїм оцим ядучим самоїдством
Стократ страшніша!

— Доживеш до неї,
То іншими це назовеш словами...
— А що як цими ж?

— Ти забув, здається,
Що я — це ти?! Дивак!—

Запала тиша.
Серпнева тепла ніч пливла над степом.

Мій молодий двійник ходи зненацька
Надав і — щез... І я зоставсь один.

Я повертався з току. Двадцять років
Я йшов і йшов до нього день по днині,
То спрагло швидкував, то манівцями,
Байдужий, брів, а все одно — до нього
Немов несамохіть ішов (щось віще
Вело мене?). І ось я повертаюсь...
А втім, не повертаюсь — я ще й досі,
Ще й досі там!

...Просторий прямокутник

Яркого сонячного дня, і — зорі
Над ним у чорнім небі, й знадовкола
Із темені шляхами степовими
Ідуть осілі важко зерновози,
І сяйво їхніх фар бринить бентежно...
Чи — злякано? Адже ідуть на тік!

На тік (на тік!), де безсторонні ваги
Зі збіжжям зважать їх, тоді без нього,
Де потім віялка з самого збіжжя
Полову одмете нещадно, й втрете —
Вже чисте зерно — строго й чесно зважать
Ті ж повноважні, непідкупні ваги...
На тік? Та ні — вони на суд ідуть!

Я теж прийшов сюди, на цей нещадний
В передосіннім полі прямокутник

Всевладного, всевидящого світла,
Яке безкомпромісно розітнуло
Байдужо лагідну серпневу темінь.
Та з чим прийшов? Немислимо, як хутко
Полегшав мій вантаж! Немовби миттю
Крізь віялку цих два десятиріччя
Моїх прогуркотіли... Що, ну що я
Без остраху наважився б покласти
На ці недремні ваги, мимо котрих
Не прослизнеш? Десяток невагомий
Неголосних книжок? Чи ті, в підшивках
Давно забуті нариси, що ними
Віки змагати брався? Чи рухнуть
(Бодай легенько!) під моїм набутком
Оці чутливі непохибні ваги,
На котрих зерно важать?

(Жаль, такої

Нема на них шкали... Але ж повинен,
Повинен існувати спільний вимір —
Для обліку хоча б. То в чому він?)

Вагар — (дивися,— той же, той! Тоді він
Іще в військовому ходив, шпиталем
Його, здавалось, милиця ще пахла)—
Вагар впізнав мене,

— Ви, теє... й досі

Все пишете та пишете?..

— Потроху

Пописую...—

Я роздивлявся на нього
(Гай-гай, постарів як!), а він — на мене,
Тим самим вражений, мабуть; нарешті
Зітхнув:

— Еге-е!.. Хлібець і ваш, як видно,
Не із легких. Посивіли...

— Що вдієш —

Роки!..

— Та, це пусте! Турботи старять,
А не годя! Ма'ть, вистача клопіння?
— Ну як сказати? По-всякому буває...
А втім, не скаржусь...—

Він всміхнувся: — Та й, теє,
І нікому ж? Це — гейби при багатті:
Воно — і дим їдкий у очі лізе,
А не відходиш... Раз вогонь потрібний,
То й дим терпіти мусиш...— Він, скидалось,
Учув мою збентеженість (можливо,
Й причину зрозумів?), бо делікатно
Про нарис той не згадував тріскучий
І не розпитував, що після нього
Я написав... Підходили машини,
І він з ослона зводився несквапно
Й, накульгуючи, йшов до них, щоразу
Мені «звиняйте» мовивши; потому —
Так само неквапливо — повертався,
І знов розмова наша, як і перше,

Текла й текла, статечна і сумирна,
Аж я, траплялося, ні-ні, й забуду,
Що говорю не з кимось — з вагарем!

А суд же, суд? Відстрочено? Чи, може,—
Стривай!— отим «Це — гейби при багатті»
Я амністований великодушно,
Апріорі, як кажуть (бо і так вже ж
Гіркого наковтавсь)?!

О добросердий
Вагарю мій, спасибі! Не принижусь
Нещиродушним самобичуванням —
Мовляв, що я? Папір псую, дармую...
Я й справді, справді, гейби при багатті,
В оті — біля стола — безсонні ночі,
Коли — укотре!— спраглий зір безсило
Упреться у кордон, що пролягає
Поміж вогнем і відсвітом од нього,
Між повівом і майвом, поміж болем
І скриком з болю, що прорвався крізь зуби...
Не тінь життя (хоч так би!) — тінь од тіні
В твоїй уяві, й з неї, з неї мусиш
Живу його подобу відтворити!
І сам стаєш вогнем, і сам ти — вітер,
І біль чужий з твого рветься серця...
Ще хвилька, й станеться оте жадане,
Ще хвилька, й мисль (не тінь) — жива,
жива вже! —

Здола запони німоти і плоттю
Живою зробиться! Де тільки взяти
Слова, слова, слова, щоб, мов жарини,
Жахтіли жаром?! Пам'ять гарячково
Гортаєш, перекопуєш (а думка
Нуртує, рветься з німоти!). Нарешті
Знайшов! Знайшов! Коли б лише не згасли
На зимній білизні паперу! Тільки б
Не зга... І раптом затерпаєш: гаснуть,
Іржавим попелом беруться... Думка,
Що птахою живою щойно билась,
З-поміж вуглин холодних вислизає
І знову мукою стає німою,
І — все... І все? Та ні, усе спочатку!
В остроги що є сил коня уяви!
І знов стаєш вогнем, і знов ти — вітер,
І біль чужий з твого рветься серця...
Хай дим утоми голову туманить,
Зневіри дим у душу заповзає,—
Дарма! Он знову зблиснула жаринка
(А чи привиділась лише?), і знову
Надія припина тебе до столу
На ніч. На ночі. На роки... То правда —
Це, гейби при багатті... Та, одначе,
Я знижки не прошу!

О неvigубна

Наївносте людська! (Чи то — гординя?
Самозакоханість? Чи ще щось?) Тільки

Я пізно похопився, що, на доказ
«Судопідлеглості» своєї, с а г у
Про піт горьований свій склав (ще добре,
Не вголос — подумки!). А хліб тим часом
Не потом, що пролитий біля нього,
Смачить... Він віддає дівочим сміхом —
У полудень з межі або з обніжку —
І піснею, яку, йдучи додому,
Несуть жінки надвечір мимо нього,
І зорями одвічними над полем,
І вічністю, з якої він росте...

Так знов мене ти в школярі вернула,
Премудра притчо про Листок шумливий
І Плід, який мовчить на гілці поруч...
Дарма, що в давнину про фотосинтез
В отім Листку не відали, ти сенсу
Не втратила свого й тепер, бо врешті ж
Таки не листям, що його годує
З корінням у супрязі, а плодами
Звітує дерево землі і сонцю
І людям, що життя йому дали!

Гула натужно віялка, й струмило
По транспортеру — в небо навкіс — зерно
І відтіля, з зірками упереміш,
Спадало ненастанно й знов до неба
Громадилося бескидом ряхтливим...

То наливався Плід — вінець роботи
Десятків, сотень, тисяч рук і мізків.
А що мого, м о г о було у цьому,
Із вічним рухом схожому, вершінні
Гори, що, як саме Життя, щомиті
Довершена здавалася конечно
Й невивершена водночас лишалась
І тим запалювала, наче виклик,
І закликала до нових зусиль?

Чи є, а коли є, то чи достойний,
Чи рівний з іншими мій внесок в Спільне,
Що міг сказати про себе: я причетний
До всього тут, і там, і скрізь? Не просто—
Живу, роблю своє, а невід'ємно
Причетний (постривай-но, чи не ось він,
Універсальний вимір той?)

п р и ч е т н и й

До творення (й творців) заліза й хліба,
До цього степового Евересту
Зерна, у котрім втілено безсмертя,
До цих жінок, од кушпели по брови
В хустки закутаних, що звично й споро
Безсмертя те лопатять? До оцього
Чергового монтера, що на бога
У золотавім німбі чуба схожий,
До шоферів отих, що онде потай
Із рукава по-фронтівому курять,

До вагаря, якого здавна знаю,—
До всіх на цім току, на цій землі?!

— Ну й з чим ідеш? Уже ж напевне маєш
Вичерпну відповідь на все? —

Я скинувсь
Од несподіванки.— Це ти? Я думав,
Ти більш не вернешся, образивсь...

— Бачиш,
Вернувсь...

— Досперечатись хочеш?

— Просто —

Продовжити розмову.— Він значливо
Примружився на мене.— Ти ж, гадаю,
Готовий, не боїшся?—

Я, признатись,

Не зразу розкусив оте «Вже ж маєш
Вичерпну відповідь на все»... Дитина?
А чи реванш бере — іронізує?

Сказав, як є:— Даруй, але вичерпних,
Ні — навіть —

невичерпних я для тебе

Не маю відповідей ще.

— Для мене.

А для самого себе?

— І для себе

Не маю поки що...

— Так-так!.. — Він рвучко

Потер долоні (паганюща звичка!
Я ледве витравив її з роками). —
Скажи — не дивина?! А я був думав,
Ти у якісь нові сягнув глибини,
Пізнав таке, про що в мій час і снити
Не міг ніхто!.. Коли на те, то чим же
Мене ти переважив? Двадцять років
Ти після мене скнів-писав, щоб врешті
Засумніватися, чи маєш право
На хліб, який їси? Оцим?

— Ти надто
Прямолінійно це тлумачиш. Хлібом
Не хліб лише зовуть...

— Ну як же! Як же!
Ще ж хлібом звать картоплю! —

Із сарказмом
Гукнув він.— Другий хліб! А я, невіглас,
Забув! Та й третій є — городня зелень!..
— От-от,— узяв я тон його.— І зелень,
А заодно — поля, сади під небом,
Струмки...

— Ну й сонце, звісно! Чи без нього
Ця софістична встоїть побудова?!
Плюсуємо і сонце! Отже, хлібом
Ти звеш усе круг себе, й в тім твій сумнів,
Чи ти його достойний?

— То не сумнів,
То болісна свідомість, що довіку

Він невідплатний...

— Он про що ти, значить...

Що ж, справедливо. З ряду вічних істин,
Які...—

Я перебив: — Які нічого
Не варті, поки кожний сам для себе
Їх не відкриє.

— Й це приймаю. Згоден!

Але... — Він спересердя й капелюха
Зірвав і ляснув ним себе об полу.—
Де логіка? Не для одного ж тебе —
Цей хліб для всіх на світі невідплатний,
То в чім різниця між тобою й тими,
Що на току? А ти їм заздриш...

— Заздрю!

— На що? Та без софістики, простіше!

— Попробую. Скажи, ти знав напевне,
Що хтось — нехай один! — твоє писання
Як скарб узяв до серця? Що наситив
Духовний голод чийсь, когось окрилив,
Розрадив, обігрів?

— А сам тим часом
(Ти це сказати хочеш?), сам ти часом
Без хліба не сидів? Що ж, справді просто,
Коли не примітивно...

— Примітивно,

Бува, і скажуть, а бува —

почуєш.

Похмурий бачить сірою й веселку —
Хіба не так? На світі все од хліба
І — в хлібі світ увесь! Ніхто байдуже
Повз нього не пройшов іще й не пройде!
Мечі всіх армій схрещувались в ньому,
Всіх революцій хоругви звитяжні
Встромлялися у нього як в найвищу
Звойовану вершину! Вчора й Завтра,
Одне одному Землю передавши,
Змінюються при ньому в караулі,
Й не в царстві символів —
при кожній жменьці
Зерна, яку із бурту зачерпнеш!

Я на вагому достеменність заздрю
Цієї плати у рахунок боргу
За Хліб Життя несплатний, котра зримо
Стоїть в степу ряхтливими кряжами...
О знати б, що у збіжжі тім — (Доконче,
Усім, щодня — щоб жить! —
потрібнім збіжжі) —
Хоча б одна зернинка є, що словом
Моїм запліднена!—

Я не одразу
Й згадав про нього — слухає? Він слухав.
Дививсь на мене збоку, й загадкова
Ледь-ледь помітна посмішка бриніла

У нього на губах... Про що він думав?
Чого всміхався? Що в ту мить роїлось
В його душі? Зненацька він спинився.
— Ну що ж, піду. Пора!— У тоні кривдне
Звучало нетерпіння (чи — здалося?).
Я стримано сказав:

— Прощай. І справді.

Вже час. А втім, зажди... —

(Я й сам незчувся,

Як вирвалося це). — Зажди хвилинку.

Мені твоя потрібна допомога.

— Моя? У чому?

— Поділись зо мною...—

(Чорт забирай! Він сам навряд чи відав,

Якими по-юначому безпечно

Скарбами володіє!)— Поділися

Невтомністю своєю.—

Він примруживсь:

— Новітній Фауст? Юність забаглося

Вернути знову?

— Ні. У мене досить

Без цього нездійснених мрій. Невтомність

Мені твоя потрібна.

— Й тільки?

— Тільки.

— На щò? На ночі за столом безсонні

Над зимною пустелею паперу?

На бездомів'я кочувань, у котрі

Й мене нещадно гнала невситима
Жага? На це?

— На все — на безконечну
Оцю дорогу, що веде до току
Крізь хашу літ.

— Ми йдем від току зараз.
— А ти вперед поглянь, він онде —
бачиш? —

І там, попереду, довіку й буде
І зватиме до себе, поки б'ється
Й болить у грудях серце.

— «...грудях... серце...»
Луною повернулося до мене.
Я був один на путівці.
Світало...

1971, серпень — листопад

З М І С Т

ВІРШІ (1970—1972)

Пробудження	5
Гімн роботі	7
Стежка	9
«І враз я це відчув: безкрає поле»	14
Вулиця Цорса	16
Флейта, сурма й барабан	17
Сон	20
Стара олійня	22
Пізні дощі	24
«Тук-тук... Тук-тук... Там що, у грудях...»	26
Старі комсомольці на демонстрації	28
Рух	30
«Це буде, так! В якимсь...»	32
«—Агей, ви чуєте? Ви, ви, юначе!»	33
Дід	34
Пейзажі з вікна	
I. Березень	35
II. Світанок вихідного дня	35
III. Надвечір'я	36
IV. Вечір	37
«Ремонт взуття»... А ще б...»	39
Спогад	41
Наївний вірш	42

«А любиться, любиться, любиться!»	43
«Травинко, необачною ногою»	44
Гера і Зевс	45
Бороданеві з транзистором	46
«Ні, не роки спокійного сонця»	47
«Мені це байдуже, їй-право»	48
Марія	49
Одетта	51
«Юнак троянду вславленій арфістці»	54
Повені	55
Добридень!	56
«Мов бджоли, плями сонця золоті»	57
«Чим далі нас в років стрімкому вирі»	58
Сад	60
Ідемо з Криму	62
«Усе, чого торкалися віки»	64
Призаймище	65
Злива	68
Пісенька	69
Далі — буде!	70
Билиця про Залізних Людей	72
9-е травня в Забілоччі	78
ДОРОГА ДО ТОКУ (поема)	87

Тихий Наум Миронович

ЦЕЛЮЮ ХЛЕБ ТВОЙ

Стихи и поема

Издательство «Радянський письменник»

(На украинском языке)

Редактор *В. О. Підпалій* Художник *В. В. Терещенко*. Художній редактор *Н. В. М'ясковська*. Технічний редактор *К. П. Лапченко*. Коректор *М. А. Брандіс*. Здано на виробництво 28.VI-72 р. Підписано до друку 10.X 1972 р. Формат 60×90^{1/2}. 3^{3/8} фіз.-друк. арк., 3,38 ум.-друк. арк., 2,6 обл.-вид. арк. БФ 35323. Тираж 3500. Зам. 2698. Ціна 33 коп. «Радянський письменник», Київ, бульвар Лесі Українки, 20. Одеська друкоофсетна фабрика Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР, вул. Дзержинського, 24.

✓

3538-3

33 коп.

АО 201250

1237

II

|

✓